

MEDICINA I UMJETNOST: SUSRETI, TRAGOVI, VEZE. RIJEKA 2020. – EUROPSKA PRIJESTOLNICA KULTURE KAO NADAHNUĆE

MEDICINE AND ART: ENCOUNTERS, TRACES, CONNECTIONS. RIJEKA 2020 – EUROPEAN CAPITAL OF CULTURE AS INSPIRATION

Igor Salopek*

SAŽETAK

Tragajući za odgovorom je li medicina znanost ili umjetnost, osobito u današnje vrijeme isticanja biotehnoloških aspekata liječenja, intencija je ovog rada promišljati ishode susreta medicine i umjetnosti. Onih koji se prepoznaju barem u komplementarnosti metodologije, kreirajući dodatne životne vrijednosti. Prikazom autentičnih djelovanja poziv je ovo na dodatne intervencije oplemenjivanja zdravlja, ne dopuštajući pritom da se zaboravi na biopsihosocijalni pristup cjelovitosti čovjeka. Nadahnuće ovom prikazu bila je prestižna titula Europske prijestolnice kulture koju je dobio Grad Rijeka za 2020. godinu, grad koji je ujedno po mnogočemu i svojevrsna prijestolnica zdravstvene kulture.

Ključne riječi: medicina, umjetnost, kreativnost, međudjelovanje, cjelovitost, intervencije, Rijeka 2020. – europska prijestolnica kulture

Iako na prvi pogled gotovo na sasvim različitim polovima čovjekova djelovanja, medicina i umjetnost, baš kao i „kreativna“ desna i „analitičko-logična“ lijeva moždana hemisfera, isprepletene su brojnim vezama i interakcijama koje čine puninu i dubinu ljudskosti. I bez obzira na jezičnu,

* Adresa za dopisivanje: Odjel za psihijatriju, Opća bolnica Karlovac, Ul. Andrije Štampara 3, 47000, Karlovac, Hrvatska / Katedra za društvene i humanističke znanosti u medicini, Sveučilište u Rijeci, Medicinski fakultet, Braće Branchetta 20, 51000 Rijeka, Hrvatska. ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0749-5862>. E-pošta: igor.salopek@bolnica-karlovac.hr, igor.salopek@gmail.com.

„tvrdu“, definiranost medicine¹ kao „znanosti o prevenciji, dijagnosticiranju, tretiranju, zbrinjavanju i liječenju tjelesnih ili duševnih bolesti ili ozljeda“, granice otvara shvaćanje umjetnosti² kao „stvaralačke djelatnosti osnovane na osjetilnosti izraženoj pomoću govorene ili pisane riječi, glasa, linija, boja, pokreta, plastičnog oblika, konstrukcije“. Pritom se *ars medica* pretvara iz obične etimološke natuknice u jedini ispravan put liječničkog poziva: kreaciju koja svojim specifičnim alatima oplemenjuje prvenstveno riječju, glasom, pokretom!

Uz poticaj prestižnom titulom Rijeke – ovogodišnje Europske prijestolnice kulture³, grada u kojem se od 2003. izdaje *Acta medico – historica Adriatica*, „luke različitosti“ koja nerijetko baštini ponajbolje i inovativno od oba svijeta – umjetničkog i

medicinskog, cilj je provocirati promišljanja njihova isprepletanja, čiji bi ishod uvijek trebao oplemeniti i dati dodatnu vrijednost (kvaliteti) života.⁴ Te interakcije očituju se u više preklapajućih dimenzija: asocijacijama komplementarnosti medicine kao umjetnosti, umjetnosti u preventivnim i liječidbenim funkcijama, katkad osobito u iznimnom spoju jedne osobe: terapeuta i umjetnika te patografskim osobitostima umjetnikâ i utjecajima na njihovo stvaralaštvo.

Poput susreta s umjetničkom konstrukcijom, odnos proizišao iz kreacije susreta liječnika i pacijenta, dvoje ljudi koji izmjenjuju riječ i emociju, oplemenjuje patnju, muku, bol, generirajući rast, promjenu, osnaživanje i oporavak. Zato, nasuprot suvremene „hladnoće“ subspecijalnosti⁵ „one ciroze koja leži na srednjem krevetu u sobi broj četiri“, najbolji učitelji medicine iznova ponavljaju da „ljudi nisu receptori na stanicama“, da u medicini „jedan i jedan nikad nisu dva“, a posebno da ljudi nisu dijagnoze, klasifikacije, šifre bolesti, već suprotno etiketiziranju, osobe koje u prostoru između fizičkog i metafizičkog objedinju

**RIJEKA
2020**

**EUROPEAN CAPITAL
OF CULTURE**

¹ Hrvatski jezični portal [Internet]. Definicija medicine: Znanje, Srce; 2020 [citirano 12.06.2020.]. Dostupno sa: <http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>).

² Hrvatski jezični portal [Internet]. Definicija umjetnosti: Znanje, Srce; 2020 [citirano 12.06.2020.]. Dostupno sa: <http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>).

³ Koter, L. (2020). Rijeka 2020 Europska prijestolnica kulture — Luka različitosti: Programska brošura 2020. Rijeka: Rijeka 2020.

⁴ Slika Romola Venuccija na naslovnici ovog sveska simbol je toga spoja: umjetnički rad kao izvor u traganju za lokacijom prve organizirane zdravstveno-karitativne ustanove u gradu Rijeci. V. naslovnicu sveska i opis uz nju.

⁵ Herman, J. (2020), Medicine: The science and the art, *J Med Ethics: Medical Humanities*, 27, 42–46.

Slika 1. S otvorenja izložbe studenata Akademije primijenjenih umjetnosti Sveučilišta u Rijeci 9. lipnja 2014. u okviru kampanje za destigmatizaciju duševnih bolesti *Stani uz mene* u prostorima Klinike za psihijatriju Kliničkoga bolničkog centra Rijeka. (Izvor: osobni arhiv, Igor Salopek)

svu cjelovitost svoga bića, svoje prošlosti i budućnosti, težnji i nadanja, razuma, emocija, odnosa i niza drugih aspekata života. Razumijevajući na taj način osnaživanje čovjeka koji je došao, ili će doći, potražiti pomoć, otvara se nepregledan niz kreativnih „alata“ u prevenciji nastanka bolesti i poremećaja, s jedne, kao i liječenju i oporavku, s druge strane. Dodatno, integracija medicine i umjetnosti kroz prizmu metodologije društveno-humanističkih znanosti širi (svima) uvide i spoznaje.⁶ Tako, primjerice, od freski^{7,8} koje su stoljećima ikonografijom, osim religijskih poruka, vjernike zdravstveno opismenjivale, do suvremenih radnoterapijskih metoda, javnozdravstvenih projektata i inicijativa, umjetnička intervencija daje snažan pečat nadopuni standardne medicinske intervencije. A, ne ostavljajući prostor isključivo teorijskim razmatranjima, autentičnim i inovativnim pristupom ističe se Kampanja za destigmatizaciju duševnih bolesti *Stani uz mene* realizirana 2014. u Rijeci, kojom su istodobno senzibilizirani mladi umjetnici, studenti Akademije primijenjenih umjetnosti Sveučilišta u Rijeci, medicinsko osoblje i šira javnost o štetnosti stigmatiziranja osoba sa psihičkim poremećajima, pri čemu su, najvažnije, umjetnička

⁶ Dahan, S., Shoenfeld, Y. (2017), A Picture is Worth a Thousand Words: Art and Medicine, *IMAJ*, 19, 772-776.

⁷ Škrobonja, A. (2013), „Pohodjenje Elizabeti“ – kršćanska imaginacija trudnoće u četiri primjera iz hrvatske sakralne baštine, *Medicus*, 22(2), 145-149.

⁸ Petaros, A., Čulina, T., Šuran, A., Škrobonja, A. (2013), Anatomical knowledge among medieval folk artists: osteological interpretation of two Dance of Death motifs, *J. Anat.*, 223, 105-111.

Slika 2. Koncert Karlovačkoga komornog orkestra Glazbene škole Karlovac u Glazbenom paviljonu karlovačke Opće bolnice 28. svibnja 2020. (Izvor: <https://karlovacki.hr/karlovacki-komorni-orkestar-odrzao-koncert-u-dvoristu-karlovacke-bolnice>, uz dopuštenje autora Igora Čepurkovskog)

djela poslužila u oporavku pacijenata Klinike za psihijatriju Kliničkoga bolničkog centra Rijeka (slika 1.). Ili pak organizirajući uoči pandemije koronavirusa Koncert Karlovačkoga komornog orkestra Glazbene škole Karlovac u Glazbenom paviljonu karlovačke Opće bolnice 28. svibnja 2020. kao poticaj pacijentima i zahvalu medicinskom osoblju (slika 2.). U tom kontekstu ne iznenađuje da se brojni liječnici, na ovaj ili onaj način, profesionalno ili amaterski, s formalnim ili neformalnim edukacijama bave umjetnošću. Osjećajući time i svoju cjelovitost, specifičnost komunikacije putem umjetničkog stvaralaštva izvor je specifičnog dodira, istraživanja i otkrivanja koju će liječnici-umjetnici iskoristiti za ukupnu dobrobit pacijenta. Zanimljiva je, na tom tragu, neformalna skupina studenata medicine, a poslije i liječnika, *Asklepiju i Orfeju u čast* koja od 2006. djeluje u okviru Hrvatskoga znanstvenog društva za povijest zdravstvene kulture.^{9,10} Organizirajući tradicionalni Koncert hrvatskih studenata medicine u humanitarne svrhe (slika 3.), kao i niz drugih aktivnosti u afirmaciji spona medicine i glazbe, što je rezultiralo i domaćinstvom Europskog zbora i orkestra studenata medicine 2012. u Rijeci, članovi ove skupine svojim

⁹ Nadarević, T., Štefanac Nadarević, V. (2017). *Asklepiju i Orfeju u čast – deset godina aktivnosti na popularizaciji veze medicine i glazbe*, Acta Med Hist Adriat, 15 (Suppl. 1), 37-44.

¹⁰ Škrobonja, A., Salopek, I. (2017), U prigodi pedesete obljetnice djelovanja Hrvatskog znanstvenog društva za povijest zdravstvene kulture, Acta Med Hist Adriat, 15 (Suppl. 1), 11-18.

Slika 3. Sudionici i organizatori 5. koncerta hrvatskih studenata medicine u humanitarne svrhe u Mramornoj dvorani Pomorskog i povijesnog muzeja Hrvatskog primorja u Rijeci, 29. studenoga 2013. (Izvor: Nadarević, T., Štefanac Nadarević, V., 2017.)

primjerom ponajbolje svjedoče snagu umjetnosti u konstruktivnim pristupima u medicini, baš poput njihovih antičkih uzora čiji je prvi princip „nerazdvoivosti zdravog tijela od zdravog duha“ počivao na čašćenju Asklepija i Orfeja. I, na kraju ovih „poticaja za promišljanje i djelovanje“, nemoguće je ne zapitati se može li se bol, u najširem smislu te riječi, iz egzistencijalnog potonuća transformirati u izvor inspiracije, a kao takva otvoriti prostor umjetničkih i kreativnih izričaja čiji će zapis energije ostati u vječnosti. Pišući o takvima, koje će „normalna većina“ često pozicionirati „plesanjem na rubu“, prim. dr. Dražen Neimarević u svoje dvije knjige *Umjetnici tamnog sjaja* psihoportretira najpoznatije umjetnike sa psihičkim smetnjama, poput F. Nietzschea, V. Van Gogha, F. M. Dostojevskog, F. Chopina ili, primjerice, naše nacionalne, S. Raškaj, V. Vidrića, A. Kovačića, M. Novaković i V. Karasa, podsjećajući da najveće iskorake prati ljudsko iskustvo patnje¹¹.

Zaključno, naizgled nespojive, a kako to nerijetko i biva u životu, medicina i umjetnost svojim interakcijama ostavljaju posebne tragove susreta stvarajući osobit odnos komplementarnosti, upozoravajući da istodobno personalizirani i holistički, biopsihosocijalni pristup daje najbolje ishode, kao i osvježujući da je iznimno umjetničko djelo – sam čovjek!

¹¹ Salopek, I., Oštrek, J., Hrvat, L., Cvitanović, H., Jančić, E. (2019), Pregled razvoja psihijatrijske službe u Karlovcu – u povodu 50. godišnjice osnivanja Odjela za neuropsihijatriju Opće bolnice Karlovac (1969.-2019.), *Acta Med Hist Adriat*, 17(1), 143-160.

LITERATURA

1. Dahan, S., Shoenfeld, Y. (2017), A Picture is Worth a Thousand Words: Art and Medicine, IMAJ, 19, 772-776..
2. Herman, J. (2020), Medicine: The science and the art, J Med Ethics: Medical Humanities, 27, 42–46.
3. Hrvatski jezični portal [Internet]. Definicija medicine: Znanje, Srce; 2020 [citirano 12.06.2020.]. Dostupno sa: <http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>.
4. Hrvatski jezični portal [Internet]. Definicija umjetnosti: Znanje, Srce; 2020 [citirano 12.06.2020.]. Dostupno sa: <http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>.
5. Koter, L. (2020.). Rijeka 2020 Europska prijestolnica kulture — Luka različitosti: Programska brošura 2020. Rijeka: Rijeka 2020.
6. Nadarević, T., Štefanac Nadarević, V. (2017). Asklepiju i Orfeju u čast – deset godina aktivnosti na popularizaciji veze medicine i glazbe, Acta Med Hist Adriat, 15 (Suppl. 1), 37-44.
7. Petaros, A., Čulina, T., Šuran, A., Škrobonja, A. (2013), Anatomical knowledge among medieval folk artists: osteological interpretation of two Dance of Death motifs, J. Anat, 223, 105-111.
8. Panda, S. C. (2006.), Medicine: Science or Art? Mens Sana Monogr, 4(1), 127-138.
9. Salopek, I., Oštrek, J., Hrvat, L., Cvitanović, H., Jančić, E. (2019), Pregled razvoja psihijatrijske službe u Karlovcu – u povodu 50. godišnjice osnivanja Odjela za neuropsihijatriju Opće bolnice Karlovac (1969.-2019.), Acta Med Hist Adriat, 17(1), 143-160.
10. Škrobonja, A. (2013), „Pohodjenje Elizabeti” – kršćanska imaginacija trudnoće u četiri primjera iz hrvatske sakralne baštine, Medicus, 22(2), 145-149.
11. Škrobonja, A., Salopek, I. (2017), U prigodi pedesete obljetnice djelovanja Hrvatskog znanstvenog društva za povijest zdravstvene kulture, Acta Med Hist Adriat, 15 (Suppl. 1), 11-18.

SUMMARY

Searching for an answer whether medicine is a science or an art, especially in today's time when the emphasis is on the biotechnological aspects of treatment, the intention of this paper is to reflect on the outcomes of the encounter of medicine and art. Those that are recognised at least in the complementarity of the methodology, creating additional life values. By presenting authentic actions, this is a call for additional health improvement interventions, without allowing the biopsychosocial approach to human integrity to be forgotten. The inspiration for this view was the prestigious title of the European Capital of Culture that the Town of Rijeka was awarded for the year 2020. This city is also a kind of capital of health culture in many ways.

Keywords: *medicine, art, creativity, interaction, integrity, interventions, Rijeka 2020 – European Capital of Culture*